

5. Konverba I: *-erek, -ince, -e -e, -ip*

8.11.2018

Termíny:

tr: zarf-fiil, ulaç

cs: konverba, gerundia, slovesná příslovce

en: converbs, gerunds, adverbials

biblio:

Göksel 2005, 400-401, 411-412

Kučera 2014, 256-266

Lewis 2000, 175-180

1. Několik příkladů

	příklad	překlad
<i>-ip</i>	<i>yürüyüp çıktı</i>	prošel se a (pak) vyrazil
<i>-erek</i>	<i>yürüyerek çıktı</i>	vyrazil pěšky
<i>-e -e</i>	<i>yürüye yürüye çıktı</i>	vyrazil po svých
<i>-ince</i>	<i>yürüyünce çıktı</i>	když se procházel, vyrazil

- P1 *Karda yürüyüp izini belli etmedi.*
„Šel po sněhu a nezanechal za sebou stopu.“
- P2 *Okula yürüyerek gitti.*
„Šel do školy pěšky.“
- P3 *Yürüye yürüye geldiler, geri uçakla gönderiyorlar.*
„Přišli po svých, zpátky je posílají letadlem“ (o uprchlících)
- P4 *Yürüyünce karnım ağrıyor.*
„Když chodím (při chůzi), bolí mě břicho.“

2. Konverba obecně

Turečtina nad tyto slova považuje za příslovečné formy sloves (v češtině je lze ale jen někdy přeložit pomocí příslovce, nebo obecně pomocí příslovečného určení), často je třeba použít složitější syntax (vedlejší věta, spojka). Konverba jsou zpravidla nesklonné formy, nelze za ně tedy připojit žádné další přípony.

3. Konverbum *-ip, -meden, (-meyip)*

„udělav“

Konverbum *-ip* (*-ip, -üp, -up, +y* viz tabulka) spojuje dvě slovesné formy a vyznačuje jejich časovou souslednost, nahrazuje a zjednodušuje souslednost vyznačenou pomocí spojky *ve* [P5, 6]. Můžeme ho tedy překládat pomocí „a, a poté“. Konverbum přebírá podmět, čas, aspekt i způsob od řídicího slovesa [P7, 8]. Pokud je řídicí sloveso v negaci, tak přebírá i negaci [tabulka]. Více konverb *-ip* bezprostředně za sebou se zpravidla nekumulují [P10, 11], je to považováno ze stylistického hlediska za rušivé.

	inf.	<i>-ip</i>	<i>-meden</i>	<i>-meyip</i>
e	<i>gelmek</i>	<i>gelip</i>	<i>gelmeden</i>	<i>gelmeyip</i>
i	<i>gitmek</i>	<i>gidip</i>	<i>gitmeden</i>	<i>gitmeyip</i>
a	<i>almak</i>	<i>alıp</i>	<i>almadan</i>	<i>almayıp</i>
ı	<i>batırmak</i>	<i>batırıp</i>	<i>batırmadan</i>	<i>batırmayıp</i>
o	<i>olmak</i>	<i>olup</i>	<i>olmadan</i>	<i>olmayıp</i>
u	<i>bulmak</i>	<i>bulup</i>	<i>bulmadan</i>	<i>bulmayıp</i>
ö	<i>görmek</i>	<i>görüp</i>	<i>görmeden</i>	<i>görmeyip</i>
ü	<i>gülmek</i>	<i>gülüp</i>	<i>gülmeden</i>	<i>gülmeyip</i>
V	<i>anlamak</i>	<i>anlayıp</i>	<i>anlamadan</i>	<i>anlamayıp</i>
yemek/demek	<i>yemek</i>	<i>yiyip/deyip</i>	<i>yemeden</i>	<i>yemeyip</i>

- P5 *Kapıyı açtı ve çıktı. → Kapıyı açıp çıktı.*
„Otevřel dveře a vyšel ven.“
- P6 *Eve uğrayacak ve bize gelecek. → Eve uğrayıp bize gelecek.*
„Staví se doma a přijde za náma.“
- P7 *Bütün akşam dans edip şarkı söylemek istiyorum.*
„Chci celý večer tančit a zpívat písničky.“
- P8 *Biraz oturup çıkalım.*
„Posaďme se na chvíli a pak vyražme.“
- P9 *Lokantada çok yiyip içtik.* (Rasch 211)
„V restauraci jsme hodně jedli a pili.“

	příklad	překlad
++	<i>onu görüp korktu</i>	uviděl to a bál se
+-	<i>onu görüp korkmadı</i>	neviděl to a nebál se
+-	<i>onu görüp korkmadı</i>	uviděl to a nebál se
-+	<i>onu görmeyip korktu</i>	neviděl to a bál se
--	<i>onu görmeyip korkmadı</i>	neviděl to a nebál se
+de-	<i>onu görüp de korkmadı</i>	uviděl to a přesto se nebál

- P10 *Kılıçdaroğlu: Düşünüp düşünüp karar vereceğiz.*
„Pořádně to promyslíme a rozhodneme se.“
- P11 *Bu dünyaya yiyip içip eğlenmeye gelmedik herhalde:)?*
„Snad jsme se nepřišli na tento svět bavit, jíst a pít:)?“
(www.kizlarsoruyor.com)

Konverbum *-meden* představuje funkční protiklad konverba *-ip* v záporu a lze jej přeložit pomocí souvětí „..., aniž by ...“ [P12-14]. Zatímco situací pro použití negované formy *-meyip* je poměrně málo [P15, 16].

- P12 *Mesajı okumadan sildi.*
„Zprávu smazala, aniž by jí četla.“
- P13 *Çocuklar, bağırmadan oynayın.*
„Děti, hrajte si bez hulákání.“
- P14 *Kitap okumadan eğleniyorum X Kitap okumaktan eğleniyorum.*
„Bavím se, aniž bych četl knihy“ X „Baví mě číst knihy.“
- P15 *Düğüne gelmeyip beni terk etti.*
„Nepřišel na svatbu a opustil mě.“
- P16 *Işığı kapatmayı uyudu. X Işığı kapatmadan uyudu.*
„Nezhasl a usnul.“ X „Usnul, aniž by zhasl.“

Lexikalizace

gidip gelmek “chodit/jezdit tam a zpátky, dojíždět“
sürekli ev ile iş arasında gidip geliyor
“neustále dojíždí mezi domovem a prací“

arayıp sormak “zavolat a zeptat se jak se má“
bağırıp çağırmak “povykovat, pořvávat, dělat rámus“
sövüp saymak “nadávat“
deyip de geçmemek “nepodceňovat“
çok geçmeden “aniž by uplynulo mnoho“
-e bakmadan „nehledě na, bez ohledu na“

4. Konverbium *-erek (-arak)*

„dělaje“

Vyjadřuje způsob, jakým se nějaká činnost vykonává. Většinou je možné přeložit pomocí „tak, že...“ nebo „tím, že...“ [P19], případně příslovečným určením [P18], nebo přítomným přechodníkem [P21]. Někdy se hodí překlad pomocí spojky „a“ [P20]. Podmět obou sloves je zpravidla shodný, nicméně existují případy, kdy podmět konverba je odlišný, v tom případě je často přivlastněný [P22].

P17 *Çocuk ağlayarak annesini aradı.*
„Dítě hledalo v pláči svou matku.“

P18 *Akşam uyuyarak geçirdim.*
„Večer jsem strávil spánkem.“

P19 *Çok çalışarak başarılı olabilirsiniz.*
„Úspěšný můžeš být tak, že se budeš hodně snažit.“

P20 *Televizyonu kapatarak uyudu.*
„Zavřel televizi a usnul.“

P21 *Şu haberi neye dayanarak yazdınız?*
„Tuhle zprávu jste napsali opíraje se o co?“

P22 *Eteği yerlere sürünerek yürüdü.*
„Šla vláčeje sukni po zemi.“

P23 *Resmi olarak bu ülkede çalışamazsınız.*
„Oficiálně v této zemi pracovat nemůžete.“

P24 *Yiyecek olarak yanınıza ne aldınız?* (Ket 192)
„Co jste si vzali s sebou za jídlo?“

P25 *Size bir dost olarak bunu söylüyorum.*
„Říkám vám to jako přítel.“

Lexikalizace*yürüyerek* „pěšky“*artarak* „vzestupně“*azalarak* „sestupně“*giderek* „postupně“*bilerek* „schválně“*olarak* „jako“ (např. při uvádění profesí: *memur olarak çalışıyorum*)5. Konverbium *-e -e*

Objevuje se především v duplikované podobě [P26]. Podobně jako *-erek* vyjadřuje způsob činnosti [P27], avšak klade se větší důraz na opakování/nedokonavost činnosti [srovnej P28 a P29]. Je možné kombinovat i dvě různá slovesa, ale tyto kombinace jsou předem daná ustálená spojení [P32]. Konverbium *-e -e* je produktivní, ale dnes málo frekventované. Duplikované formy od sloves složených z pomocného slovesa a jména (např. *etmek/kılmak/kıymak/eylemek* apod.) se tvoří tak, že se duplikuje pouze pomocné sloveso [P33]

P26 *Koşa koşa geldin.*
„Přiběhl jsi.“

P27 *Çocuk ağlaya ağlaya annesini aradı.* (srovnej s P17)
„Dítě hledalo v pláči svou matku.“

- P28 *Çikolata yiyerek şişmanlayacaksın.*
„Tím, že budeš jíst (si dáš) čokoládu, ztloustneš.“
- P29 *Çikolata yiye yiye şişmanlayacaksın.*
„Tím, že budeš (pořád) jíst čokoládu, ztloustneš.“
- P30 *Kafasına vura vura alıstırdı çocuğu.*
„Nátlakem přinutil dítě si zvyknout.“
- P31 *Yemeği istemeye istemeye yedim.*
„Snědl jsem to jídlo s odporem.“
- P32 *Sınavdan sonra güle oynaya eve geldi.*
„Po zkoušce přišel radostně domů.“
- P33 *Memleketler fethede ede ilerlediler.* (Lew 177)
„Postupoval dobýváním jedné země za druhou.“

Lexikalizace

güle güle “měj se, mějte se“

seve seve „rád, s radostí, ochotně“

hoplaya zıplaya “skákáje“

ite kaka „násílím, silou (dosl. tlačí vtluokaje)“

saat beşe on kala, saat yediyi on geçe

diye “řka, že“

göre “podle, vzhledem k“

rasgele “náhodně“